

виділяючи у її структурі «групову ідентичність» та «єгоїдентичність» [7]. Згідно з цією теорією, групова ідентичність дитини формується завдяки тому, що з перших днів життя її виховання орієнтоване на включення до певної соціальної групи й вироблення притаманного цій групі світовідчуття. Єгоїдентичність розглядається Е. Еріксоном як така, що формується в індивіда паралельно з груповою ідентичністю і, незважаючи на зміни, що відбуваються з людиною в процесі її зростання й розвитку, забезпечує відчуття стійкості й безперервності свого «Я». Інакше кажучи, єгоїдентичність розглядається автором як цілісність особистості, формування якої відбувається протягом усього життя людини. Слід зауважити, що Е. Еріксон виділяє також у структурі ідентичності окремі елементи – «почуття ідентичності», тобто «відчуття особистої totoжності й історичної безперервності особистості», що реалізується на рівні її індивідуального досвіду [1, с. 131-143].

Положення про наявність двох аспектів ідентичності досить переконливо обґрунтовано в теорії соціальної ідентичності Х. Теджфела й Дж. Тернера. Згідно з цією теорією, ідентичність постає як когнітивна система, яка являє собою біполярний континуум, полюсами якого є особистісна й соціальна ідентичності [1, с. 131-143]. На думку Г. Брейкелл, структура ідентичності розвивається протягом усього життя людини відповідно до змін соціального контексту. Отже, особистісна ідентичність вважається вторинною щодо соціальної, є її «продуктом», але, будучи сформованою, може активно впливати на неї. Можна погодитися з твердженням, що еволюція ідентичності людини – це процес безперервного діалектичного взаємовпливу особистісної й соціальної ідентичності протягом усього життя [1, с. 20].

Розглядаючи психологічні концепції ідентичності, зауважимо, що на сьогодні в науковій літературі не існує чіткого розмежування понять «ідентичність», «самосвідомість», «Я-концепція», «Я-образ». Різні автори трактують ці поняття відповідно до власного розуміння заявленої проблематики, однак переважно визначають «Я-концепцію» і самосвідомість як сукупність особистих уявлень про себе, образів «Я», самоощінок [2]. Ідентичність же, або «Я», розглядається як феномен, який інтегрує ці самоощінки, як певний стрижень, на який «нанизуються» особисті уявлення про себе, й водночас – як «регулятивне начало, інстанція, що забезпечує не тільки цілісність і узгодженість уявлень про себе, але й цілісність, послідовність поведінки» [5].

Аналізуючи структуру ідентичності, Н. В. Антонова й М. С. Одинцова, спираючись на праці інших дослідників, зокрема Н. Л. Іванової, виділяють такі компоненти: змістовий (когнітивний), ціннісно-мотиваційний, оцінний [2]. У працях Н. Л. Іванової соціальна ідентичність постає як соціально й культурно зумовлений компонент особистості. Цілковито слухняними є міркування дослідниці щодо стійких зв'язків між компонентами ідентичності, які забезпечують її цілісність і totoжність самій собі [6, с. 14].

Етнічна ідентичність переважно розглядається науковцями як складова соціальної ідентичності особистості [3]. Проблема етнічного самовизначення індивіда як на індивідуально-особистісному рівні, так і на рівні групи є однією з центральних у сучасних етнопсихологічних дослідженнях. Вивчення процесів формування й трансформації етнічної ідентичності сьогодні спрямовується у сферу соціологічних / етнологічних, етнологічних, культурологічних / етнокультурологічних досліджень. Поняття етнічної ідентичності розглядається у співвідношенні з поняттями «етнічність», «етнос», «етнічне» в різних методологічних концепціях. З огляду на це вважаємо за доцільне розглянути поняття етнічної ідентичності в міждисциплінарному аспекті: із залученням даних етнології, антропології, психології / етнопсихології, соціології / етносоціології, лінгвістики / етнолінгвістики.

Нерідко поняття «етнічна ідентичність» і «етнічність» уживаються в наукових джерелах як синоніми, що потребує уточнення. У зв'язку з цим Д. В. Даєн, посилаючись на працю О. Л. Романової, зазначає, що категорія етнічності є, в першу чергу, соціологічною й має відношення до етнічної приналежності людини за сукупністю об'єктивних ознак: етнічною приналежністю батьків, місцем народження, мовою тощо. Натомість «етнічна ідентичність» – психологічна категорія, як зазначалося вище, – складова соціальної ідентичності особистості [3]. Найбільш узагальнено поняття етнічності у зв'язку з поняттям ідентичності обґрунтовується в роботі Н. В. Кокшарова «Етнічність. Етнос. Нація. Націоналізм»: «Етнічність – широко використовувана в науці категорія, що позначає існування культурно-відмінних (етнічних) груп і форм ідентичності» [8]. Дослідник виділяє два рівні етнічності – особистісний і груповий. Особистісний рівень етнічності – це ототожнення індивіда зі своїм етносом, реалізація себе в цьому етносі (у такому значенні, на нашу думку, поняття «етнічність» можна розглядати як синонімічне поняттю «етнічна ідентичність індивіда»). Груповий рівень етнічності – це власне етнічна спільність (по-перше, сукупність ознак, притаманних певному етносу, а по-друге, усвідомлення людською спільнотою своєї спільності й відмінності від інших подібних спільнот. В останньому (2-му) значенні поняття етнічності є синонімом до поняття «етнічна самосвідомість» і співвідноситься з колективною ідентичністю. Між етнічністю як сукупністю ознак групи й етнічністю як проявом ідентичності існує зв'язок: наявність у тієї чи іншої етнічної спільноти певного комплексу ознак сприяє усвідомленню членами цієї групи своєї колективної ідентичності.

Отже, сутність поняття «етнічна ідентичність» у сучасному культурному просторі розкривається на міждисциплінарному рівні. Особливої уваги, на наш погляд, потребує всебічне дослідження феномена етнічної ідентичності у співвідношенні з мовною ідентичністю особистості, а також більш глибоке осмислення понять національної / етносоціальної

4. однією з ознак індивідуально-авторського стилю **Василия Шкляра**;
5. засобом художньої оригінальності у відтворенні картини світу. Наприклад: *Козуб сказав, що треба чим швидше запастися **рискалами** та добрими **цупами** й гарненько промацати той **Скарбовий рай** [5, с. 321]! До війни **Мерфодій працював на чавунці, тож у сердитій балочці часто згадував 'костилі'** [5, с. 144].*

Можна стверджувати, що репрезентований текст – **яскраве** відображення польського наріччя, або діалектної групи, а саме волинсько-польського говору.

Відомо, що перенасичення мови художнього твору **будь-якими** застарілими словами чи діалектизмами призводить до зниження його художньо-естетичної вартості, до порушення контакту з читачем. Такі слова в художньому тексті будуть виправданими, тільки коли вони, **перше**, необхідні для кращої характеристики зображуваних осіб, **сцен, подій**; **по-друге**, коли вони з контексту зрозумілі для читачьких мас, **тобто** нічим не затемнюють зміст твору; **по-третє**, якщо вони **вживаються** з почуттям міри.

У мові роману Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон» доречно вжито застарілу та діалектну лексику. За способом використання історизмів, архаїзмів та діалектизмів у творі авторська робота становить довершений зразок української літературної мови, з використанням її в пейзажних описах, у характеристиках зовнішнього виду героїв, побуту, професійної діяльності. Водночас враховуючи особливості використання застарілої лексики В. Шкляр у романі «Чорний Ворон. Залишенець», можемо зазначити, що письменник своєрідно маркує мовлення персонажів характерними застарілими словами, намагаючись відтворити загальну тональність того періоду, забезпечуючи при цьому повноту й послідовність відтворення фонетики, лексики й граматики говору, використаної ним у творі.

Література

1. Бачевич Ф.С. Система організації лексичного компонента мовленнєвої діяльності / Ф.С. Бачевич // Мовознавство, – 1991. – №6 – С. 36-40.
2. Зеленько А.С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури / А.С. Зеленько // Культура слова. – Вип. 22. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 39.
3. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова / Кобилянський Б.В. – К. : Радянська шк., 1960. – 276 с.
4. Колоїз Ж.В. Лексико-семантична група «назви одягу» в романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон» / Колоїз Ж.В. // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Вип. 6 (1) / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.),

П. І. Білоусенко, В. П. Олексенко та ін. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – С. 71-76.

5. Шкляр М.В. Залишенець. Чорний Ворон [Текст] / Шкляр М.В. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2011. – 384 с.

ПОНЯТТЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Наталія Шаповалова

Донецький національний університет

Термінологічне словосполучення «етнічна ідентичність» протягом останніх десятиліть усе активніше використовується в контексті культурологічних / етнокультурологічних досліджень, а також у складі понятійного апарату суміжних із культурологією дисциплін: філософії, соціології, психології тощо. Разом з тим, існують певні розбіжності в трактуванні цього поняття науковцями, про що свідчить семантична варіативність терміна «ідентичність» у різних наукових джерелах. У сучасному глобалізованому світі, в умовах зростання етнічної / національної самосвідомості, взаємодії етнічних культур, ускладнення міжетнічних / міжнаціональних відносин особливо актуальними є усвідомлення таких аспектів ідентичності як «ідентичність етнічна» й «національна», і, відповідно, дослідження проблематики етнічної / національної ідентичності. У зв'язку з цим виникає потреба уточнення поняття «етнічна ідентичність», встановлення його співвідношення з іншими – семантично близькими, але не тотожними.

Метою наукового пошуку є з'ясування семантики поняття «етнічна ідентичність» у контексті сучасних наукових теорій. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1. Аналіз обґрунтованих у сучасному науковому просторі базових концепцій ідентичності. 2. Зіставлення семантичної специфіки терміна «ідентичність» з поглядом філософії, соціології, психології, культурології. 3. Уточнення поняття «етнічна ідентичність» (та співвідносних із ним) у контексті культурологічних / соціокультурологічних / етнокультурологічних досліджень.

Наукова новизна дослідження зумовлена недостатнім рівнем теоретичного осмислення поняття «етнічна ідентичність» у сучасній науці.

Як відомо, поняття ідентичності було закладено в рамках психоаналітичної теорії. Разом з тим, наукове осмислення проблем ідентичності було продовжено в контексті когнітивізму й символічного інтеракціонізму [1, с. 131-143]. Одним із перших понять «ідентичність» використав Е. Еріксон у своїй епігенетичній теорії розвитку особистості,

ідентичності, що в перспективі може стати підґрунтям для розроблення і впровадження актуальних етнокультурних проєктів у рамках українського соціуму.

Література

1. Антонова Н. В. Проблема личностной идентичности интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии / Н. Антонова // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 131-143.
2. Антонова Н. В., Одинцова М. С. Интеграционная модель исследования идентичности в контексте интернет-коммуникации / Н. Антонова, М. Одинцова // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. Педагогика и психология. – 2010. – Вып. № 2. – С. 5-16.
3. Даен Д. В. Этническая идентичность в контексте развития национально-культурных объединений / Д. Даен : диссертация ... кандидата социологических наук : 22.00.06. – Саратов, 2003. – 160 с.
4. Жичкина А. Е. Социально-психологические аспекты общения в Интернете [Электронный ресурс] / А. Жичкина. – Режим доступа: <http://logiston.dfg.ru/projects/articles/refmf.shtml>.
5. Иванова Н. Л. Самоопределение личности в бизнесе / Н. Иванова: Монография. – М. – Ярославль : изд-во МАПН, «Аспект – Пресс», 2007. – 204 с.
6. Кокшаров Н. В. Этничность. Этнос. Нация. Национализм. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/305/54>
7. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эрикссон Пер. с англ. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО КОСТЮМА

Аліна Шевченко

*Г. І. Лазаренко
Донецький національний університет*

Український народний жіночий костюм є яскравим проявом самобутності національної культури. Високий мистецький рівень, емоційна насиченість національного жіночого одягу яскраво відбивають світогляд, естетичні уподобання, саму психологію українського народу.

У період бурхливого національного відродження зростає інтерес до історичного минулого та витоків національної культури українського

народу. Повернення до традицій народного костюма є одним з проявів національної належності, вірності національним цінностям та ідеалам [1, с. 59]. Тому вивчення історії, становлення та розвитку українського національного одягу є актуальним на сьогодні.

На сучасному етапі широко представлені праці, у яких досліджується український народний костюм, подається його характеристика та генеза, описується його локальні та соціальні відмінності. Зокрема, ці питання розглядаються у роботах Т. Ніколаєвої, В. Горобець, О. Косміної, А. Голубенка.

Мета нашої роботи – дослідити історію розвитку національного жіночого костюма, проаналізувати його функції та роль в житті людини, у становленні культурних традицій українського народу.

Народний жіночий одяг є однією з найважливіших галузей традиційної культури етносу. У ньому відображені природно-географічні умови, у яких проживає етнічна спільнота, специфіка господарської діяльності етносу чи його окремого підрозділу, етнічні традиції та контакти з іншими народами, світоглядні уявлення, вірування, естетичні смаки і вподобання, соціальна та вікова структура народу на певному історичному етапі його буття. Відповідно традиційний жіночий одяг виконує низку функцій: захисну, оберегову, естетичну, етнодиференціальну, соціальну, вікову та національну.

Захисна функція належить, безсумнівно, до найдавніших. Адаже одяг насамперед захищав тіло людини від несприятливих природно-кліматичних умов.

Низка елементів жіночого одягу чи окремих його компонентів виконувала саме оберегову функцію. Це стосується, наприклад, вишивки, яку наносили на сорочку чи інші компоненти одягу: місць її розміщення, колористики, орнаменту. Роль оберегів виконували прикраси, які доповнювали стрій (дівочий вінок, виготовлений із певних рослин, стрічка тощо). З плином часу оберегова роль багатьох елементів і компонентів одягу була забута, вони почали виконувати здебільшого естетичну функцію.

З обереговою функцією тісно пов'язана обрядова. У минулому обрядовий жіночий одяг українок містив низку атрибутів, характерних, наприклад, для весільного, родильного чи поховального обрядів. У весільній обрядовості такими атрибутами можна вважати рушники – гуцульську гуглю, чільце, калач на поясі в молоді; у родильному обряді – крижмо; у поховальному – білу або чорну хустку, весільний характер поховального одягу неodrуженої тощо. Істотне місце в обрядовому жіночому одязі мала колористика і наявність чи відсутність прикрас. Зокрема, у весільному вбранні домінував червоний колір; у поховальному – білий, який на зламі XIX–XX ст. витіснив чорний колір під впливом європейської міської моди.